
250 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА Г. В. Ф. ХЕГЕЛ

НИКОЛАЙ МИХАЙЛОВ*, СИМЕОН ВАСИЛЕВ**

ХЕГЕЛ И ЖУРНАЛИСТИКАТА

ФИЛОСОФЪТ НА СВОБОДАТА: ВЕСТНИКЪТ Е СУТРЕШНАТА МОЛИТВА НА ГРАЖДАНИНА

Abstract: The article is dedicated to a life period of the great German philosopher G.W.F. Hegel when he actively carried out journalistic and editing activities in Bamberg. In this context, the authors think of the matter of journalism and press as a choice and vocation, as well as of media and its role in the historical shift. To some extent, we could say that Hegel's work as a journalist and publicist traces the image of the journealese profession as a reasoning and standpoint about freedom, history, national identity, communication with personalities of historical importance and active influence in politics. Media is an inseparable part of Modern World, and everyone who are engaged in it as journalists, editors, publicists, and authors, bear the high responsibility to rethink the historical process and free actions of all the active citizens who take part in it as an aspiration for partnership or a stand on a question in a conflict. Hegel's activity as a journalist is connected with his philosophical ideas of freedom, history, evolution, and, as such, it imposes high demands on journealese profession, still valid on this day.

Keywords: journalism; philosophy; communication; G. W. F. Hegel; ethics; press; truth; freedom.

През 2020 г. се честват две велики фигури на световната култура и духовност – немският класически композитор Лудвиг ван Бетовен и „великият майстор на модерната философия“ Георг Вилхелм Фридрих Хегел. Авторът на „Деветата симфония и авторът на „Феноменология на духа“ са родени в една и съща година – 1770 г., единият в Бон, другият в Щутгарт. Единият създава песенни композиции по Гьоте, другият вижда в творчеството на Гьоте пътеводна светлина, която насочва неговото движение и сила да противостои на абстракцията. Двеста и петдесет години след това и Хегел, и Бетовен продължават да вълнуват със симфонията на духа и с музиката и феноменологията.

Много е писано за немския мислител, едно от най-големите имена в историята на философията. Малко са творците, които толкова години след своя живот продължават да привличат вниманието на учени и творци от

* Проф. д-р в СУ „Свети Климент Охридски“. Email: mihailov_n@abv.bg

** Д-р в СУ „Св. Кл. Охридски“, Факултет по журналистика и масова комуникация (ФЖМК). Email: simeonvassilev@gmail.com

различни области на словото и знанието. Геният на Хегел му дава възможност да работи в разнообразни сфери, включително и в тази на журналистиката. И ако за философските прозрения на немския гений, за дейността му като автор, университетски професор и преподавател е писано достатъчно, то неговата журналистическа и редакторска практика сякаш е не толкова изследвана тема. Обединяващото тук е онзи стремеж и влечение към свободата като стремеж към осъществяване и реализация на идеите в историята, която Хегел запазва през целия си живот и като биография, и като философско призвание. „Идея се нарича онова, което е предмет на свободата“ (Дончев 1997: 10), пише немският философ. „Съществува предание, че в една прекрасна пролетна утрин Хегел и Шелинг излезли през портите на мирния Тюбинген с особена тържественост на лицата си. Пелерините им били облечени по маниера на древногръцките туники, а в ръцете си държали малка зелена издънка на дърво. Стигайки недалеч от града, приятелите се спрели и след като три пъти провъзгласили „Vaterland und Freiheit“ (Отечество и свобода), посадили малкото дръвче, на което обаче не било съдено да поникне. Те го нарекли дърво на свободата...“ (Соловьев 1995: 420).

От 1807 до 1816 г. Хегел е във Франкония, германски регион, който днес е част от ландовете¹ Бавария и Баден-Вюртенберг. В градчето Бамберг се ражда „Феноменология на духа“ (*Phänomenologie des Geistes*). Тук Хегел намира макар и за кратко прехрана, но и призвание в журналистиката като главен редактор на в. „Бамбергер Цайтунг“². Всъщност това е втората му среща с журналистиката и нейната редакторска част. Първата е в Йена – тогавашната столица на философията, където издава заедно с Фридрих Шелинг „Критически журнал по философия“ (*Kritische Journal der Philosophie*). Но ако журналът е тясно специализирано философско издание, реалната му среща с „каторгата“ на вестникарското ежедневие е в Бамберг, където се намира и издател за „Феноменология на духа“³.

Хегел е първият модерен философ, който макар и за кратко, през 1808 г., е работил като главен редактор на вестник. Вероятно той е и първият и единствен философ, съчетаващ завършването на фундаментален философски труд, в който повежда читателя на пътешествие из еволюцията на съзнанието, с монотонната редакторска дейност в един незначителен местен вестник. В Бамберг Хегел се среща с журналистиката, с френските войски след разгрома на феодалната пруска армия и с баварския закон за печата. Това е периодът на Наполеоновите войни след двойната победа на французите в битката Йена-Ауерщед, която определя цялостната атмосфера. Малко преди да стане редактор на вестник в Бамберг Хегел е можел да бъде преподавател по теология, но е предпочел вестник „Бамбергер Цайтунг“. Хегел със

¹ Неправилно е да се наричат провинции или лендери, както са добили обществено ландове.

² Вестник „Бамбергер Цайтунг“ е създаден през 1791 г.

³ През 2011 г. вестник „Гардиън“ постави „Феноменология на духа“ в класацията на стоте най-велики небелетристични книги.

сигурност е бил в конфликт със себе си заради „празния брътвеж“ и „мърт-вородените мисли“. В писмо до своя приятел, философа Фридрих Имануел Нитхамер, от ноември 1807 г. той пише: „Аз, който в продължение на много години гнездох на свободната скала при орела и бях свикнал да дишам чист планински въздух, сега ще трябва да се науча да се храня от трупове на умрелите или на (модерните) мъртвородени мисли и да вегетирам в оловния въздух на празния брътвеж“ (von Hoffmeister 1961: 196).

Казват, че всяка година на 14 юли, в деня на превземането на Бастилията през 1790 г., Хегел пиел по чаша шампанско в чест на Великата френска революция. Както впрочем и Бетовен не е скривал възхищението си от нея. Това е революцията, която формира мисленето на Хегел и основния мотив във философията му – свободата. „Видях императора – този световен дух – да излиза на кон от града на разузнаване, пише Хегел до своя приятел Фридрих Имануел Нитхамер. Наистина е удивително усещане да видиш такава личност, която, концентрирана тук в една точка, качена на кон, се протяга над света и го владее... този изключителен човек, на когото е невъзможно да не се възхищаваш“ (Pinkard 2000: 112). Точно Нитхамер е този приятел, който е помогнал на Хегел да получи редакторското място в „Бамбергер Цайтунг“.

През 1808 г. Хегел влиза в конфликт с баварския закон за печата. Това е една интересна част от живота му от гледна точка на медийната наука, на журналистиката и нейния опекун – цензурата. Според тогавашната Конституция на Кралство Бавария от 1808 г. (Глава първа, § VII) на всички граждани се дава „пълна свобода на съвестта“, но „свободата на печата“ е само в съответствие с разпоредбите на закона за цензурата от 1803 г. и наредбите за политическите списания от 1799 и 1806 г. „Хегел е искал да промени линията на вестника – от чиста информация към критическа журналистика. Тази негова дейност идва, от една страна, от интереса му към „световните работи“, но от друга страна, тя е била голямо бреме заради силната цензура, която е пречила на неговите усилия“ (Stephan 2012). Цензурата е била основната причина за закриването на вестника, макар че изследователите са на мнение, че публикациите във вестника са имали твърде умерен характер. Свободата, истината и „световните работи“ във веригите на цензурата и мимолетността на „ежедневната история“ – журналистиката. Все неща, които и днес преследват медиите с тяхното дигитално настояще и неясно бъдеще. Така както са ги преследвали в голямото духовно време на Хегел и в тясното медийно пространство на баварското градче Бамберг.

Историята на Хегел с цензурата има и своята медийна сензация. Поколения неговии критици го заклепват като „държавен философ на пруската реставрация“ и „прототип на малоумния, страхлив, континентален консерватор“, като „идеолог на суверенната държава“, като човек, поставил се в услуга на „полицейската система в Карлсбад“, като „предвестник на тоталитаризма“. Не само във „Философия на правото“ има тези, които наистина създават такова впечатление за примиренчество. Но самият Хегел има своеобразен отговор: „Истината не е отсечена монета, която може да се даде готова

и да се сложи в джоба“ (Kniess 2017: 45). Този отговор възбужда и мисленето по трудната и нескончаема тема за медиите и истината. „Обичайната позиция на непредубедения човек, пише Хегел, е да се придържа с доверие и убеденост към публично признатата истина и на тази основа да гради своя начин на действие и стабилно положение в живота“ (Хегел 2018: 11). И тук идва конфликтът и голямото разминаване с „диалектиката на журналистиката“. Тя веднага ще изгуби своя смисъл, значение и читатели, ако се примири с „публично признатата истина“. Още повече, че всяко публично признание в любов се родее с пропагандата. Нещо повече, за Хегел най-високата степен на свобода е възможна само чрез колективно размишление върху социалните структури и намеса в тях. Колективизмът във и на мненията в някаква степен е пагубен за журналистиката. Но тук заедно с метафизиката на Хегел идва и „медийната сензация“. Тя е свързана с дамоклевия меч (на латински: *Damoclis gladius*) над свободата на словото и над всяка публична комуникация – цензурата. През 1973 г. философът от Саарбрюкен Карл-Хайнц Илтинг прави сензационно откритие – „Философия на правото“, отпечатана през 1820 г., заради която дамгосват Хегел като реакционер, а неговата диалектика като връхна точка на фикцията е била всъщност прикрит ръкопис заради пруската цензура. Преди по-малко от четиридесет години Илтинг се опита да докаже, че Хегел не само не е бил страхлив реакционер, а един от „интелектуалните бащи“ на братствата на така наречените демагози, които са се борили за национално единство и демократична свобода. Според Илтинг „само в поверителни дискусии и в своите лекции Хегел разкрива ясно истинските си политически убеждения“ (Ilting 1973).

Във „Феноменология на духа“ Хегел се изразява много ясно за „световните работи“: „В това единично пожертване индивидуалността същевременно се унищожава в хода на света, защото тя е също така прост момент, общ за двете страни“ (Хегел 2011: 332), а в „Енциклопедия на философските науки“ просто е дал разбирането за свобода, което е в основата на това, което днес разбираме под свобода на словото. „Истинската свобода се състои в тъждеството ми с другите, аз съм само тогава истински свободен, ако и другият също е свободен и е признат от мен като свободен“ (Хегел 1997: 241). И това е основната причина и за журналистически поглед към Хегел не само от перспективата на неговата философия, но и от перспективата на неговата кратка журналистическа дейност като главен редактор. Освен всичко друго като теория на семиотиката или история на изкуството или философия на правото създателят на класическия немски идеализъм е и сигурна отправна точка за философията на езика. Няма да намерим друг философ в човешката история, който така непринудено да възкликне: „Вестникът е сутрешната молитва на гражданина“. Въпросът е дали вестникът, разбирай медиите, чуват тези молитви.

Мотивът за свободата минава не само през целия мисловен път и живот на Хегел, но и в кратката му журналистическа дейност. Всъщност в този мотив е смисълът да се отбележи вестникарският му миг, колкото и скромно да стои

на фона на неговата философска грамада. Свободата и в частност свободата на словото е вечно актуален въпрос, особено днес в дигиталния корсет на социалните мрежи. За завръщането на интереса към Хегел трябва да се подчертаят два основополагащи стълба на неговото мислене: разум и свобода. Хегел изисква философските знания да „стигнат до смисъла“ (Vieweg 2020).

Един от най-значимите немски поети на XIX век Хайнрих Хайне е слушал лекции на Хегел и този факт има силно значение. Неслучайно наричат Хайне „репортер на свободата“, така както наричат неговия лектор – философ на свободата. И в това има усещане за духовната връзка между философа и поета, която преминава всякакви гранични зони между журналистика и литература или между философия и журналистика. Тези гранични зони винаги са условни. Ако журналистиката има претенции в ограничено време и конкретно място да даде автентична и достоверна информация, то философията ни дава безкрайно време за осмисляне на битието, съзнанието и духа на човечеството и епохите. Границите, които Хегел слага, сякаш са лишени от условности. „Философията, казва той, е обективна наука за истината, наука за нейната необходимост. Тя е познание чрез понятия, а не изказване на мнения и измисляне на мнения“ (Хегел 1982: 122). И това негово съждение прозира голямото разстояние с журналистиката, която е точно изказване на мнения и, за съжаление, често измисляне на мнения. Но как тогава да разберем журналиста Хегел, който определя вестника като сутрешна молитва на гражданина и философа Хегел, за когото науката е познание чрез понятия? Противоречието е привидно, доколкото философия и журналистика са две различни неща, при това с голямо разстояние между тях. Едното е наука, а другото може да мине само като „ежедневна история“. Едва ли в журналистиката може да се огледа основния принцип на Хегел – „всичко разумно е действително и всичко действително е разумно“. Историята на журналистиката и медиите е показала, че ако нещо е изобщо известно, още не следва, че то е познато (Хегел 2011: 109). И все пак въпреки всички разумни разлики противоречието може да загуби своята значимост, когато си зададем въпроса колко философи са били журналисти или са се занимавали с такава дейност. Достатъчно е само да споменем автора на „Капиталът“. Ако вестник „Ню Йорк Хералд Трибюн“, на който Карл Маркс е бил кореспондент, не е отказал да повиши заплатата му, историята можеше да бъде различна (Василев 2020: 25).

В своята книга, посветена „на някои особености на полето на журналистиката“, Бурдийо пише, че в нея „съществуват икономически и културни условия за достъп до просветено научно съждение“ (Бурдьё 2002: 101). Това може би в най-висока степен се отнася за дейността на Хегел като редактор и журналист. Според неговите биографи той започва кариерата си в това поле в политически вестник (Соловьев 1995: 459) или както се казва днес – в политическа медия. Времето, в което се развиват събитията, е бурно – французите начело със своя император Наполеон Първи владеят германските земи и между самите германци сякаш няма еднозначна оценка на тази

ситуация. „Само при едно условие (...) би могло да започне издаването на вестници: ако целта е да се събуди националното съзнание и желанието да се разпали пламъкът на революцията срещу чуждоземната тирания. Но Хегел се оттегля в редакционната стая за напълно противоположни цели“ (Соловьев 1995: 459). Другото голямо събитие, в чиято атмосфера се ражда интересът на немския философ към печата, е, без съмнение, Великата френска революция, нещо, за което стана въпрос по-горе. Опитът за философско осмисляне на проблемите, които тя поставя и поражда, се превръща във вдъхновение за творчество, съпътствало Хегел през целия му живот – свобода, равенство, държава, право, политически ред, нравствена дължимост, социално развитие, обективни истини и субективни мнения. Интересът на Хегел към журналистиката остава у великия немски философ през целия му живот. Причината за това може би се крие в размислите му за историята и човешкото присъствие в нея като проява на свободата – като такава, в която „свободната дейност на индивида и действителността като *негова* действителност беше противопоставена на наличната действителност“ (Хегел 2011: 287). И нещо друго: „Впрочем, аз няма да водя частен живот, защото няма по-публичен живот, отколкото живота на журналиста, а и литературната дейност също представлява нещо обществено“ (Гегел 1970: 273), пише Хегел в писмо до Нитхамер на 30 май 1807 г. Журналистиката отговаря на една обществена потребност, тя е публична в смисъл на отдаденост на журналиста на онези събития, факти, действия, които пряко засягат обществото, неговото настояще и бъдеще. За това обаче е необходима и съответна подготовка от страна на пишещия и разсъждаващ журналист, дори печатната публичност носи специфична обществена сила и както бихме казали сега – прозрачност. „И все пак публичността е божествено могъщество: в печатен вид вещта изглежда по съвършено различен начин, отколкото само на думи или в ръкопис; всички заблуди също стават видни, както и преимуществата се проявяват в целия им блясък“ (Гегел 1970: 274), продължава немският философ в друго свое писмо до Нитхамер. Без съмнение, условие за това е свободата, която започва като свобода на словото, но е немислима без свободата на публичното разсъждение, изразено чрез печатното слово. Нещо повече – публичността на журналистиката е критерий за свобода, а без свобода са немислими и народът, и неговата независимост и суверенност, в този смисъл и неговото бъдеще. „Затова разумът е истински осъществен в един свободен народ (...) *мъдростта и добродетелта се състоят в това да живееш в съответствие с нравите на своя народ*“ (Хегел 2011: 315), пише Хегел във „Феноменология на духа“. Така журналистът изследва връзката на свободата с нравствеността на своя народ, разсъждава върху такива нравствени понятия като равенство, свобода, достойнство, идентичност, национална чест, патриотизъм, идеали, защото „само *в себе си* или *непосредствено* животът на един свободен народ е *реалната нравственост*“ (пак там). Връзката на журналистиката, писаното слово, публично

заявената позиция с моралните представи и идеали на един народ е несъмнена според великия немски философ.

Не може да разглеждаме дейността на Хегел като журналист, редактор, автор и дори публицист извън историческото време и историческата епоха. През 1789 г. във Франция избухва революцията, която има световноисторическо значение и определя облика на Европа, в известен смисъл и на целия свят. Освен сцените на въоръжени сблъсъци, безкомпромисни конфликти и разрушения, революцията задава или дори открива новата роля на свободното мислене, плурализма на идеите, въздействието на пресата и смело изразеното мнение. „Важна роля играе писаното и печатното слово. В книги, памфлети, във вестници, но също така в безкрайни, написани на ръка писма, се излагат аргументи за радикална политическа промяна, критикува се кралската власт. В очите на „хората на словото“ писалката често изглежда по-мощна от меча, а този, който пише – поет, драматург, писател, полемист – е един от героите на епохата, подпомогнат от безстрашния си издател“ (Ferguson 2019: 106).

Предусещането на промените, които историята носи със себе си и новите идеи, с които тя възвестява революцията, са обект на разсъждение в цялостното творчество на Хегел – от периода му на редактор, публицист и журналист до този на автор на едни от най-значимите философски произведения в историята на писаното слово. Независимо че в свое писмо от периода му в Бамберг до Карл Лудвиг Кнебел, поет, близък на Гьоте, Хегел пише: „Аз, разбира се, добре знам, че да се пише вестникарска статия – това е все едно да дъвчеш слама в сравнение с наслаждението, което се изпитва при работата и шлифоването на хекзамерите на Лукреций (Кар – Н.М., С.В.), изпълнени с дълбока философия“ (Гегел 1971b: 279), немският философ не пропуска да използва своята дейност като публицист и журналист, за да защитава позиция, свързана с отстояването на свободата – в политиката, в науката, във философията. С това може да се обясни и вниманието на Хегел към Наполеон като пред символа на идеалите на свободата, прогласени от революцията на френския народ. Френските войници, предвождани от своя император, носят в Европа идеите на нацията и на национализма, като по този начин променят историята на европейския континент. Журналистиката се вписва в политиката, последната има нужда да бъде обяснена и тълкувана от подготвени и със собствена позиция автори – журналисти. Често пъти различните политически позиции видят до изразяване на различни редакционни и журналистически мнения, притежаващи светогледни измерения. „Печатните медии са първият масов индустриален продукт, който създава общ пазар, допринася за общ език и прави публични картите, които оформят понятието за националните държави. Медийният пазар е онзи, който за пръв път дава възможност за формиране на национален културен канон (...)“ (Boesch 2017: 68).

Усилията на Хегел като журналист и редактор също носят върху себе си печата на сблъсъка на възникващите национални идеологии и съпътстващите ги медийни изяви. През 1808 г. на вече професор Хегел като на редактор му се налага да дава обяснение по повод статия, публикувана в неговия

вестник и свързана с представянето на събития и мнения, които днес бихме могли да определим като „фалшиви новини“. В писмо до Кралския комисариат, отговарящ за съдържанието на пресата в Прусия, Хегел обяснява какви мерки е взел в качеството си на редактор за прекратяване на разпространяването на „слухове, които са напълно необосновани и непотвърдени от властите“ (Гегел 1971b: 303). Както пише самият той, „ето защо, редакторите при първа възможност, в приложението на вестник „Бамберг“ от 21 октомври (№ 301), направиха следната забележка за такива слухове, както и за тези, които по-късно бяха признати за неверни, като например публикуваните слухове в парижкия „Публицист“⁴ на 18 октомври [1808 г.]“ (Гегел 1971b: 303). Влиянието на историческите събития, на духа на епохата, на нейното осмисляне като непрекъснато увличане на индивиди и нации в процеса на промяната е задача на съвременната журналистика и необходима част от професионалния морал на журналиста. Необходимо е важно историческо събитие, нещо, което да превръща случките, събитията в „действителна история“. Това превръщане е невъзможно за разкриване, обяснение и за съзнателно въздействие без усилията на журналистиката. Заниманията на великия немски философ като редактор и журналист не са случаен епизод в неговия живот, те сякаш потвърждават прозренията му във „Феноменология на духа“: „Движението, в което духът се стреми да разкрие формата на своето знание за себе си, е работата, която извършва той като *действителна история*“ (Хегел 2011: 611). Както отбелязва в своята книга „Масмедии и историческата промяна“ немският историк Франк Бош, „журналистиката осигурява трамплин за водещо място в политиката, Жан Пол Марат (с неговия вестник „Приятел на народа“), Камий Демулен („Революцията във Франция и Брабант“), Жак Пиер Брисо („Патриот на Франция“, освен всички други) и Жак Рене Ебер („Пер Дюшен“) се превръщат в ключови фигури на Революцията“ (Voesch 2017: 65). Историята, както забелязахме, увлича народите, но и мислещите, образованите, разсъждаващите, активните личности и журналистиката дава чудесно поле за изява на техните способности и идеи, които отговарят на потребности на цялото общество – свобода, идентичност, мисъл за бъдещето, стремеж към необходима промяна, грижа за нацията и нейната историческа съдба. Подобни примери могат да бъдат дадени и от българската история – Христо Ботев, Любен Каравелов, Захари Стоянов, Петко Славейков, Симеон Радев и много, много други. Иначе казано, журналистиката се проявява в историята тогава, когато свободното публично разсъждение, отстояването на разнообразни позиции, размислите за бъдещето и дори духовният конфликт са въпрос на съдбовен национален и личен избор. И в този избор духът на народа, проявен чрез

⁴ Става въпрос за изданието *Le Publiciste Parisien/ Le Publiciste de la Republique Francaise*, наследник на вестника на Ж. П. Марат *Приятел на народа (L'ami du peuple)*, което след смъртта на революционера продължава своя живот. Не успяхме да намерим данни защо е възникнал проблемът, за който Хегел е принуден да дава обяснения, предполагаме, че е свързан с републиканската и радикалната ориентация на френския вестник.

неговите най-добри синове, не може да остане безучастен. Дори според някои изследователи Хегел да е „останал равнодушен към всичко това (...) да се е подсмиввал над патриотичния подвиг на своята родина, над народа, защитаващ своята чест“ (Соловьев 1996: 464), той не е могъл да застане встрани от историческия процес, от действителната история, която изисква знания и мислене, разум и вникване, понякога – чрез абстракции: „Не е радостно да отбележим, че невежеството и самата безформена и безвкусна примитивност, която е неспособна да задържи своето мислене върху едно абстрактно положение, а още по-малко върху връзката между няколко, ни уверява ту в това, че е свобода и толерантност на мисленето, ту пък че е гениалност“ (Хегел 2011: 134). Журналистиката не означава само злободневие, пито пък само разказ за случващото се, тя е заедно с това вникване в историческото време, умение за взимане на страна в съдбовни времена, предаване на абстракции на език, разбираем за обществото, майсторство на изложението, общуване с личностите, които „правят“ историята, непрекъснат стремеж за образование и нови знания. „За какво разговаряше Наполеон в свята беседа с Виланд⁵ и Гьоте? Срегнахте ли там и Талма⁶? Питам за всичко това не (само) заради вестника, а и заради собственото си образование“ (Гегел 1971b: 298), пише Хегел в писмо до Кнебел през 1808 г.

Професорът по философия (и автор на детективски романи) от Йена Клаус Фивег (Klaus Vieweg) се счита за един от най-големите познавачи и интерпретатори на Хегел. В неговата най-обширна биография на Хегел той нарича журналистиката на „неоспоримия абсолютен от Йена“ „необичайната журналистика“ (Vieweg 2019). И това според него е така, защото Хегел атакува разклатените институции на модното мислене, непосредствената сигурност и релативизма. Ако се даде без ограничение „право“ на всяко мнение, на всяка перспектива, това би довело до „деспотизъм на уеднаквяването на всички мисли“ (Vieweg 2020). Самият Хегел също се изказва за професията на журналиста. Несъмнено неговият гений му е помогнал да схване спецификата на журналистическата дейност като нещо, свързано с изключителна заинтересованост към обществените проблеми, към историческите събития, към умението да се описва привлекателно събитието, към изключителната дарба да притежаваш обширни знания по разнообразни проблеми на общественото развитие: „журналистът сам е предмет на любопитство, а често и на завист, защото всеки се стреми да знае това, което журналистът знае само *in petto* (за себе си) и което, както ни уверяват, трябва да е най-интересно“ (Гегел 1970: 278). В този контекст немският философ се определя като редактор и журналист, който е привлечен от политическите събития и се опитва да им даде обяснение в смисъла на гореспомената публичност. Хегел остава верен на този свой интерес през целия си живот. Последното му съчинение „Über die englische Reformbill 1831“ („За английския Акт за реформа от 1831 г.“), пуб-

⁵ Кристоф Мартин Виланд, велик немски писател, публицист и философ, съвременник на Гьоте, наричан от французите „немският Волтер“.

⁶ Франсоа-Жозеф Талма, френски актьор от XVIII–XIX век.

ликувано в „Пруски държавен вестник“, е определяно като сериозен принос към политическата журналистика (Wokler 1998: 36). Някои от заключенията на Хегел в тази негова публикация звучат съвсем съвременно: „Едно, обаче, е несъмнено – никакъв Акт за реформа не може да премахне непосредствените причини за високите данъци в Англия. Нещо повече, примерът на Англия и Франция позволява да се направи изводът, че именно в тези страни, където управлението на държавата зависи от избрани от народа представителни събрания, облагането с данъци е най-високо“ (Гегел 1978: 382).

Какво е останало от Хегел и защо изобщо го четем днес? Нужен ли е медийен дискурс на неговата философия? Отговорите със сигурност са много и противоречиви. Принципният разговор за подхода, който Хегел дава към анализа на диалектиката в социалната и историческата реалност със сигурност е важен за медийната реалност и нейното осмисляне. „Който не иска да следва диалектично мислене на Хегел или (по някаква причина) не може, трябва да намери друг метод, който може философски логично и убедително да схване връзката между живота и мисълта, между природата и духа, казва професор Анете Сел. Дотогава ще продължа да работя с предложението на Хегел, за да разпозная и разбера себе си като естествен и духовен субект“ (Sell 2020).

Феноменологическата философска и литературна теория разглежда произведенията на изкуството като посредници между съзнанието на автора и това на читателя, или като опит да се разкрият аспектите на човешкото съществуване и неговите светове. Медиите не могат да бъдат изключение, най-вече защото една от основните им роли е тази на посредник в обществото, включително за наука, философия, политика, изкуство и изобщо за култура. Медиите привличат общественото внимание, но и най-будните и ярки личности, които чрез своите идеи, размишления и писани думи остават в историята на народите. Съвременните медии допринасят за промяната на историята, те в известен смисъл създават модерните нации с тяхното съзнание за значима общност и са свидетелство за способностите на една нация да овладее собственото си настояще и да изкове собственото си бъдеще. Ето защо такива понятия като свобода, история, публичност, политическа промяна, морал, литература и т.н. трябва да са част от темите и текстовете на журналистите. Всяко художествено произведение принадлежи на своето време, на своя народ, на своята среда, казва „неоспоримият абсолютен от Йена“. Така е и с литературата от граничната зона – обичайната журналистика. Тя принадлежи преди всичко на своето време и своята среда. Понякога и една мисъл е достатъчна да промени света. Истината действително не е сечена монета, която може да се даде готова и да се сложи в джоба.

ЛИТЕРАТУРА

Бурдье, П. 2002. *О телевизидении и журналистике*. Москва.

Василев, С. 2020. *Дописки от хаоса на времето. Медийно съдържание и външнополитически процес*. София: Сивас Консултинг.

Гегел, Г. В. Фр. 1971. *Работы разных лет*, т. 1 (а) – т. 2 (б). Москва.

- Гегель, Г. В. Фр. 1978. *Политические произведения*. Москва: Наука.
- Дончев, Г. 1997. Хегел и обосноваването на философията като наука. // Хегел. Ф. *Энциклопедия на философските науки*. София.
- Соловьев, Е. 1996. *Гегель, его жизнь и философская деятельность*, Челябинск Урал.
- Хегел, Г. В. Фр. 1997. *Энциклопедия на философските науки*. Т. 3. София: Лик.
- Хегел, Г. В. Фр. 1982. *История на философията*. Т. 1. София.
- Хегел, Г. В. Фр. 2011. *Феноменология на духа*. София: Изток-Запад.
- Хегел, Г. В. Фр. 2018. *Философия на правото*. София: Изток-Запад.
- Boesch, F. 2017. *Mass media and historical change*. Berghahn, New York.
- Ferguson, N. 2019. *The square and the tower*. Penguin books, L.
- Kniess, M. 2017. *Bamberg – Porträt einer Stadt*. Meßkirch: Gmeiner-Verlag.
- Itting, Karl-Heinz, ed. by Georg Wilhelm Friedrich Hegel. 1973. *Vorlesungen über Rechtsphilosophie 1818–1831*. Stuttgart, Verlag Frommann-Holzboog.
- Pinkard, Terry P. 2000. *Hegel: A Biography*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Sell, Annete. 2020. *Leben und Denken*. (online). 10 February 2020. Available from: <https://www.philosophie.ch/philosophie/highlights/philosophie-aktuell/leben-und-denken#>, 9.07.2020.
- Stephan, M., Zensur (Altbayern und Bayern). *Historisches Lexikon Bayerns* (online). 2012. Available from: [https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Zensur_\(Altbayern_und_Bayern\)](https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Zensur_(Altbayern_und_Bayern)), 9.07.2020.
- Vieweg, K. 2019. *Der Philosoph der Freiheit. Biografie*. München: Verlag C.H.Beck.
- Vieweg, K. 2020. „Wissenschaft der Logik“: *Gegenrede: Vergesst die Logik nicht! Die Zeit* (online). Hamburg, 12 February. Available from: <https://www.zeit.de/2020/08/wissenschaft-der-logik-friedrich-hegel-klaus-vieweg>, 9.07.2020.
- von Johannes Hoffmeister, ed. 1961. *Briefe von und an Hegel*, Band 1, Hamburg, 196.
- Wokler, P. 1998. Contextualizing Hegel's Phenomenology of the French Revolution and the Terror. // *Political Theory*, Vol. 26, No. 1 (Feb.), 33–55.

ТРАНСЛИТЕРИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Bourdieu, P. 2002. О телевидении и журналистике. Москва.
- Vasilev, S. 2020. Dopiski ot haosa na vremeto. Mediyno sadarzhanie i vashnopoliticheski protses. Sofia: Sivas Konsulting.
- Gegely, G. V. Fr. 1971. Raboty raznyh let, t. 1 (a) – t. 2 (b). Moskva.
- Gegely, G. V. Fr. 1978. Politicheskie proizvedenia. Moskva: Nauka.
- Donchev, G. 1997. Hegel i obosnovavaneto na filosofiyata kato nauka. // Hegel. F. Entsiklopedia na filosofskite nauki. Sofia.
- Solovyev, E. 1996. Gegely, ego zhizny i filosofskaya deyatelnosty, Chelyabinsk Ural.
- Hegel, G. V. Fr. 1997. Entsiklopedia na filosofskite nauki. T. 3. Sofia: Lik.
- Hegel, G. V. Fr. 1982. Istoria na filosofiyata. T. 1. Sofia.
- Hegel, G. V. Fr. 2011. Fenomenologia na duha. Sofia: Iztok-Zapad.
- Hegel, G. V. Fr. 2018. Filosofia na pravoto. Sofia: Iztok-Zapad.